

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II

БЕОГРАД, 22. НОВЕМБАР 1930.

БРОЈ 47

Садржај:

„Herceg-Bosna“, опште осигуравајуће друштво — Београд
Komunalne štedionice van Slovenije:

Uvod

Gradska štedionica — Sarajevo

Gradska štedionica u Novom Sadu

„HERCEG-BOSNA“, ОПШТЕ ОСИГУРАВАЈУЋЕ ДРУШТВО, БЕОГРАД.

„Herceg-Bosna“, опште осигуравајуће друштво, са седиштем у Београду, основано је 1910. године, у Сарајеву. Не може се порећи, да зато нису постојале економске потребе; то је више но сигурно. Али је нјезино оснивање имало у оно доба један специфичан карактер, једну нарочиту задаћу, јер пада у време анексије Босне од стране аустро-угарске монархије, која је htела да јој широко заснован привредни програм пред осталим светом санкционира и оправда учинјени империјалистичко-политички испад. То у пуној мери потврђује и састав оснивача „Herceg-Bosne“. Саобразно dualističkoj подели интересних сфера, основана је и „Herceg-Bosna“ од стране аустријских, бећких и мађарских — будимпештанских осигуравајућих друштava, наиме: Erste Ungarische, Wiener Versicherungs- и Wiener Lebens- und Rentenversicherungsanstalt, Ungarische Kreditbank и Bodenkreditanstalt. Одмах после рата, у 1920. и 1921. години спроведена је национализација предузећа, а у 1925. години пренето је седиште тада већ потпуно домаћег предузећа у Београд. „Herceg-Bosna“, која је била предестинирана да на територији бивше Босне и Херцеговине врши све гране осигурања, после преврата врло брзо проширила је свој делокруг на читаву нашу државу, тако да има своје филиале у следећим местима: Београд, Сарајево, Загреб, Лjubljana, Суботика, Нови Сад, Осijek, Велики Бећкерек и Сомбор.

Важно је и споменути, да је приликом национализације друштво преузело све филиале и агентуре, које су се налазиле на нашој територији од Првог Мађарског, Бећког и Домовинског осигуравајућег друштва.

Главница „Herceg-Bosne“ износила је приликом оснивања 4 милиона круна; у 1921. години повишена је ради национализације на 10 милиона круна (емисиони курс 600 круна) и претворена у 2.5 милиона динара, подељено у 25.000 акција на име гласећих à 100 динара номиналне вредности. До 1920. године није се плаћала дивиденда; за 1921. до 1924. по 6%, за 1925.—1927. ништа, а за 1928. и 1929. годину 6%. (Види анализу биланса „Herceg-Bosne“ за 1928. годину у „Народном Благостанју“, број 20. од 22. јуна 1929. године, страна 325.).

Приликом анализирања осигуравајућих друштava и осигуравајућег посла у опште за 1928. и 1929. годину ми смо подвукли, да су обе последње године због привредне кризе, биле баš за ту грану непovolјне. Ту констатацију „Herceg-Bosna“ веома теško осећа, јер се већина нјезине клијентеле састоји од полјопривредника. Због тога је потребно, да се нарочито истакне, да је управа „Herceg-Bosne“ успела, да одржи стабилност вредности досада осигураних објеката. Ако се само летимично погледа ниже изложена таблица, одмах се приметити, да се је приход премија директних послова у свима гранama повећао, а нарочито у оде-

ленју: пожара, незгоде и живота; неznатно снижење премија у оделенју туће и транспорта има се приписати томе, што је предузеће у тим гранama осигурања потпуно напустило индиректни посао. Тако исто се исплата штета по свима гранama може сматрати као потпуно задовољjавajuća, јер је просећни проценат сопствених штета предузећа био врло povolјан.

У извештају „Herceg-Bosne“ за 1929. годину се истиче, да је управа посветила нарочиту пажњу наплати својих потраживања; успех је био добар, и из ниже наведених података види се, да су се потраживања предузећа према прошлој години знатно снизила, и ако је приход премија био већи.

Како су се одвијали послови, односно како су се развијале поједине гране осигурања „Herceg-Bosne“ у току последњих година показују нам главне позисије рачуна губитка и добитка; према врсти осигуравајућег посла, рачун губитка и добитка подељен је на елементарно и животно оделенје. Добивамо следећу слику:

I. Рачун губитка и добитка

A. Елементарно оделенје.

Rashodi	1927.	1928.	1929.
u hiljadama dinara			
Štete sa troškovima procene	4.526	1.874	1.638
Prenos gubitka iz ran. godina	177	—	—
Provizije	929	707	695
Tekući upravni troškovi	3.406	3.435	3.931
Porezi i prirezi	575	346	172
Otpisi	83	82	127
Rezerva za još neisplaćene štete	539	757	902
Premijske rezerve	2.639	2.183	2.765
Dobitak	82	246	348
Prihodi			
Prenos dobitka iz ran. god.	—	74	75
Premijske rezerve	2.489	1.323	2.183
Rezerva za još neispl. štete iz pr. god.	820	539	757
Prihod premija	7.216	4.884	4.679
Kamate	354	379	582
Dažbine polisa	2.080	2.437	2.550
Zbir prihoda ili rashoda	12.961	9.634	10.830

Пaда у очи, да је збир прихода или rashoda елементарног оделенја у рачуну губитка и добитка у 1928. години према 1927. години мањи за преко 3 милиона динара. То смањење је проузроковано смањењем прихода од премија — и мањим износом плаћених штета. Тај мањак не значи опадање продук-

cije, kako bi se to na prvi pogled moglo zaključiti; na tu smo pojavu ukazivali već prilikom prošlogodišnje analize i konstatovali, da je taj manjak posledica energične akcije saniranja društvenih poslova. Ova se akcija sastojala u smanjenju aktivnog reosiguravajućeg posla, primljenog iz inostranstva po osnovu rekompensacije, pošto se taj posao pokazao rđavim. Kod požara, nezgode i ova je redukcija sprovedena u toku 1928. godine; a kao što smo već napomenuli, u ovoj godini je napušten indirektni posao u odelenjima tuče i transporta, što je imalo za posledicu sniženje premija po ovim granama. Na mesto toga posla, društvo je skoncentriralo svu snagu neposrednom, direktnom poslu, koji ima i to preimućstvo, da se lakše može kontrolisati. Da je taj preokret u politici osiguranja bio pravilan, pokazuje razvoj i napredak poslova u 1929. prema 1928. godini.

Najvažnija pozicija u prihodima elementarnog odeljenja računa gubitka i dobitka su prihodi od premija. Apsolutno uzeto, one su u opadanju. Ali ako uzmemo u obzir malo pre izloženo, i podelu prihoda od premija po pojedinim granama osiguranja, onda dobijemo sledeću sliku:

Grana osiguranja	u 1928. godini			u 1929. godini		
	Bruto premija	Udeo reosigur.	Neto premija	Bruto premija	Udeo reosigur.	Neto premija
	u hiljadama dinara					
požarno	10.018	6.195	3.823	10.484	6.498	3.985
transportno	102	73	28	51	36	14
tuče	2.335	1.638	697	1.900	1.525	375
nezgode	869	534	335	905	600	304
ukupno	13.324	8.440	4.883	13.340	8.659	4.678

„Herceg-Bosna” u svojim godišnjim izveštajima ne objavljuje ukupne osigurane svote u elementarnom odeljenju; ali iz iznosa naplaćenih premija izlazi, da je najvažnija grana, požarno osiguranje, u porastu, a da su transportna i grana tuče u jakom sniženju, a manje ona nezgoda. Dažbine, drugi najvažniji prihod osiguravajućih društava, koji predstavljaju dodatke, koje osiguranik plaća uz premiju a koji se ubiru kao naknade za visoke troškove oko sklapanja poslova osiguranja, u stalnom su porastu; to je veoma povoljno: od 2.8 miliona u 1927. godini, dažbine su porasle u 1928. godini na 2.437.000 i na 2.55 miliona u 1929. godini.

Prenos fondova iz prošle godine, koji predstavljaju premijske rezerve, u jakom su porastu; prema 1928. godini za 860 hiljada dinara, rezerva za još neuplaćene štete porasla je za 218 hiljada dinara; i sve ostale pozicije prihoda nalaze se u porastu: veći je prenos dobitka iz 1928. godine, i prihodi od kamata veći su za preko 200 hiljada dinara.

Kod rashoda štete koje je preduzeće isplatilo, zajedno sa troškovima procena, izgleda kao što sledi:

Grana osiguranja	u 1928. godini			1929. godini		
	Brutn štete	Udeo reosigur.	Neto štete	Bruto štete	Udeo reosigur.	Neto štete
	u hiljadama dinara					
požarno	4.291	2.833	1.457	4.529	2.891	1.638
transportno	119	106	12	11	9	2
tuče	1.500	1.190	309	762	644	117
nezgoda	303	209	94	393	264	129
Ukrapno	6.213	4.338	1.873	5.695	3.808	1.886

Štete su u 1929. prema 1928. godini u porastu a procentualno i udeo osigurača — kod požarnog odeljenja; kod dru-

gih grana pak su štete, zbog reorganizacije posla, manje no u 1928. godini.

Troškovi su u opadanju; kako „Herceg-Bosna” veoma pregledno specifikira troškove, odnosno provizije po pojedinim granama osiguranja, omogućeno nam je upoređenje sa 1928. godinom:

	1928. god.	1929. god.
	u hiljadama dinara	
požarnog osiguranja	578	606
transportnog osiguranja	4	2
osiguranja tuče	72	32
osiguranja nezgoda	52	47
Ukupno	706	687

i vidi se, da su porasli troškovi samo kod odeljenja požara, radi povećanja posla. Tome naprotiv nalaze se upravni troškovi u porastu, a porezi su za 100% manji no u 1928. godini. Otpisi koji su 1927. i 1928. godine nepromenjeno 82.000 dinara, iznose u 1929. godini 127 hiljada, od čega je 100.000 otpis nenaplativih potraživanja a 27 hiljada otpis inventara. I ovo rigorozno prečišćavanje potraživanja i otpis svega samo malo sumnjivog, jedan je veoma karakterističan akt uprave. Rezerva za još nenaplaćene štete porasla je poslednje tri godine od 539 hiljada na 902 hiljade, a premijske rezerve, koje su smanjene u 1928. godini od 2.64 miliona dinara — 2.18 miliona, porasle su u 1929. godini na 2.76 miliona.

Da je reforma poslova, koja je sprovedena 1928. i 1929. godine bila potrebna, potvrđuju i sledeća upoređenja:

Godina	neto-premije	neto-štete	štete u %
	u hiljadama dinara		premija
1927	7.216	4.526	62.8
1928	4.884	1.874	38.4
1929	4.679	1.887	35.0

Ovo je upoređenje ukupno za sve grane elementarnog odeljenja, i pokazuje, da je uprkos smanjenju premija pa sledstveno i šteta udeo poslednjih postao znatno manji, što je po finansijski uspeh preduzeća od veoma velike važnosti. Da je reorganizacija posla u tesnoj vezi i sa pitanjem reosiguranja — što takođe utiče na dobit društva, pokazuju sledeća upoređenja:

Godina	Ukupna premija	Neto premija	u %
	u hiljadama dinara		
1928	13.326	4.884	36.7
1929	13.340	4.679	35.0
Godina	Ukupna šteta	Neto-šteta	u %
	u hiljadama dinara		
1928	6.214	1.874	30%
1929	5.697	1.638	28%

Kod premija udeo reosigurača (za sve grane elementarnog odeljenja) iznosi u 1928 godini 63.3% a u 1929. godini 65%. Kod isplate šteta situacija je još povoljnija: u 1928. god. reosigurač je snosio 70% a u 1929. godini 72% svih isplaćenih šteta. Naše preduzeće prema tome je imalo u elementarnom poslu radi reosiguranja uštede: u 1928. godini 6.7 (36.7% manje 30%) a u 1929. godini 7% (35% manje 28%). Da bi dobili ukupnu bruto dobit, treba dotati još i ukupni iznos dažbina.

Čista dobit elementarnog odeljenja iskazana je u 1929. godini sa 348.193 dinara; prema tome veća je za 102 hiljade od one u 1928. godini a za 266 hiljada od dobiti u 1927. godini.

B. Životno odeljenje.

Ukupna osigurana suma u životnom odeljenju iznosi krajem 1929. godine 102.92 miliona dinara. Nova produkcija u toku 1929. godine bila je 26.81 miliona, a krajem 1928. godine je bilo na snazi 95.48 miliona dinara; ukupna bi cifra imala iznositi

122.30 miliona, da nije u toku 1929 godine otpalo radi isteka, smrti, otkupa i storna 19.37 miliona dinara.

Glavne pozicije računa gubitka i dobitka za poslednje tri godine izgledaju ovako:

B. Životno odeljenje.

Rashodi	1927.	1928.	1929.
	u hiljadama dinara		
Isplate osiguranja	227	120	307
Isplate preкупljenih polisa	105	226	205
Tekući upravni troškovi	977	873	869
Rezerva za još neisplaćene štete	69	93	124
Premijska rezerva	6.063	6.647	8.196
Premijski prenosi	203	200	200
Fond osiguranika sa udelom dobiti	9	21	12
Dobitak	13	21	31
Prihodi			
Prenos fondova (premijskih) iz pr. god.	4.991	5.469	6.857
Rezerva za neispl. štete iz pr. god.	75	69	93
Prihod premija	2.080	2.144	2.181
Kamate	381	408	687
Dažbine polisa	139	116	127
Zbir prihoda ili rashoda	7.669	8.207	9.947

Zbir prihoda i rashoda pokazuje u ovome odeljenju stalno povećavanje: od 7.67 miliona u 1927. godini na 8.21 miliona u 1928. godini i na 9.95 miliona u 1929. godini.

Efekat životnog osiguranja pokazuje ovo upoređenje:

Godina	Premije	Isplate	Isplate u % premija
	u hiljadama dinara		
1927.	2.080	332	16.0
1928.	2.145	357	16.6
1929.	2.181	511	23.4

Premije su u porastu, ali je porast isplata mnogo snažniji: od 16% u 1927. godini na 23.4% u 1929. godini.

Udeo reosigurača dozvoljava sledeća upoređenja:

Godina	Bruto premije	Neto premije	u %
	u hiljadama dinara		
1928.	4.941	2.144	43.7
1929.	5.248	2.181	41.5
Godina	Bruto isplate	Neto isplate	u %
1928.	758	357	44
1929.	1.206	511	42

Udeo reosigurača je u povećanju: od 56.6% u 1928. godini na 58.5% u 1929. — kod premija, a kod isplata otpalo je na reosigurača u 1928. godini 53%, a u 1929. godini 58%. Iz toga izlazi, da je društvo sredstvom reosiguranja imalo u 1928 god. gubitak na isplatama od 3.6% a u 1929. godini od 0.5%; ako dodamo tome još i dažbine, koje su u poslednjoj godini opet porasle od 116 hiljada na 127 hiljada, onda izlazi, da su i ove grane osiguranja obavljene dobitkom.

Premijski prenosni fondovi u prihodima u snažnom su porastu. Za 1.4 miliona u 1929. godini a iznose 6.86 miliona dinara. Tako isto je povećana rezerva za neisplaćene štete iz prošle godine na 93 hiljade; prihodi od kamata veći su za 280 hiljada prema 1928. godini i iznose 687 hiljada.

U rashodima računa gubitka i dobitka životnog odeljenja je osim već spomenutih isplata (osiguranja za slučaj smrti, dospelih glavnica, preкупljenih polisa i strankama za udele na dobitku) važno stanje fondova: premijske rezerve porasle su prema 1927. godini za preko 2 miliona (stanje 8.19 miliona)

a zajedno sa udelom reosigurača iznose 19.18 miliona dinara; premijski prenosi sa udelom reosigurača dostizavaju 1.76 miliona, a neto 200 hiljada dinara. Upravni troškovi su u malom opadanju, za 4 hiljade prema 1928. godini, ali za čitavih 100 hiljada prema 1927. godini te iznose 869 hiljada dinara.

Dobit ovog odeljenja povećana je u 1929. godini (31 hiljadu dinara) za 10 hiljada dinara, a prema 1927. za 18 hiljada.

II. Račun izravnjanja.

Aktiva	1927.	1928.	1929.
	u hiljadama dinara		
a) Likvidni plasmani			
Gotovina u blagajnama	588	671	751
Kod banaka	15.703	21.057	20.744
Hartije od vrednosti	208	208	268
Ukupno	16.499	21.936	21.771
b) Nelikvidni plasmani			
Hipotekarni zajmovi	—	—	4.878
Zajmovi na vlastite polise	702	1.157	2.193
Ukupno	702	1.157	7.071
c) Prenosna aktiva			
premijske rezerve reosig.	11.154	13.457	—
dugovanja elementarnog odseka	2.403	2.002	297
Ukupno	13.557	15.459	297
d) ostala aktiva			
rotraživanja od reosiguratelja	1.263	1.451	1.598
potraživanja od gl. zastup.	3.519	4.031	3.506
razni dužnici	71	94	78
Inventar	193	194	170
Ukupno	5.046	5.770	5.352
Pasiva	1927.	1928.	1929.
	u hiljadama dinara		
a) čista imovina			
glavnica	2.500	2.500	2.500
rezervni fond	837	847	866
pensionirni fond	843	1.094	1.378
dobitak	95	268	379
Ukupno	4.275	4.709	5.123
b) tuđa sredstva			
premijska rezerva	6.580	8.831	10.961
premijski prinosi	203	200	200
rezerva za neisplaćene štete	609	851	1.026
fond osig. kojima je zajamčen udeo			
na dobitku	7	9	12
dugovanja reosigurateljima	10.350	13.616	15.409
premijska rezerva za osiguratelja	—	—	835
razni poverioci	221	648	627
Ukupno	17.963	24.146	29.070
c) prenosna pasiva			
Polog reosiguratelja za prem.			
rezerve	11.154	13.457	—
tražbina životnog odeljenja	2.403	2.002	297
Ukupno	13.557	15.459	297
d) Zbir aktive ili pasive	35.009	44.327	34.496

Veoma je interesantan odnos tuđih sredstava prema sopstvenim:

	1927.		1928.		1929.	
	u hiljadama dinara					
	Iznos	u %	Iznos	u %	Iznos	u %
Tuđa sredstva	17.963	76.2	24.141	80.5	29.070	82.4
Sopstv. sredstva	4.275	23.8	4.709	19.5	5.123	17.6

Iz ovog upoređenja se vidi, da su i sopstvena i strana sredstva u porastu. Dalje se vidi, da se tuđa sredstva brže uvećavaju no sopstvena, i to opet dokazuje, da ima društvo veliki broj osiguranika, odnosno velike premijske rezerve za to osiguranje.

To potvrđuju garancioni fondovi „Herceg-Bosne”, koji su krajem 1929. godine iznosili:

Deonička glavnica	2,500.000,—	dinara
Rezervni fond	866.922.64	„
Premijske rezerve	24.806.137.60	„
Premijski prenosi	1.766.403.10	„
Rezerve za štete	1.027.023.—	„
Ukupno	30.966.486.34	„

Inventar je bilansiran sa 170 hiljada dinara (za svih devet filijala). U toj poziciji i u organizaciji agenata i akvizitera, koja je od najvažnijih faktora svakog osiguravajućeg društva, leže tihe rezerve „Herceg-Bosne”. Amerikanci bilansiraju i tu poziciju po čuvenom „good-will”-računu, dok kod nas ova praksa još nije uvedena.

Politika plasiranja kapitala, bilo sopstvenog, bilo tuđih sredstava, za osiguravajuće preduzeće od najveće je važnosti. Kako je „Herceg-Bosna” sprovedila tu politiku, pokazuje sledeće upoređenje:

	1927. u %		1928. u %		1929. u %	
	u hiljadama dinara					
Likvidni plasman	16.499	74.1	21.936	76.0	21.771	63.6
Nelikv. plasman	702	3.3	1.157	4.1	7.071	20.6
Ostala aktiva	5.046	22.6	28.863	19.9	34.194	15.8

Iz ovog upoređenja izlazi, da je likviditet odličan, i da imamo u našoj zemlji slabo osiguravajućih društava, koja bi mogla za poslednje tri godine pokazati prosečan likviditet od preko 70%. Likvidni plasmani su u znatnom porastu, naročito poslednje godine; to su pre svega hipotekarni zajmovi, koje 1929. godine iskazuje „Herceg-Bosna” tek prvi put, i to u iznosu od skoro pet miliona dinara, a drugo su zajmovi na vlastite polise. Njihov ukupan procentualan udeo porastao je od 3.3% u 1927. godini na 20.6% u 1929. godini. Teoretski to je likvidan plasman; ali u slučaju potrebe društvo bi veoma lako i brzo bilo u mogućnosti, da ga pretvori u likvidna sredstva. Ostala je aktiva poslednjih godina u opadanju: od 22.6% u 1927. godini na 15.8%.

U pogledu sigurnosti plasmana dovoljno je da spomenemo, da je „Herceg-Bosna” u intimnim vezama sa dvema našim provincijskim zavodima, naime sa Centralnom privrednom bankom u Sarajevu i sa Pančevačkom pučkom bankom u Pančevu. Kod ovih zavoda, a i kod Narodne banke i Poštanske štedionice plasirano je skoro 21 milion dinara; 270 hiljada u hartijama od vrednosti a 760 hiljada nalazi se u blagajnama centrale i filijala. Tako isto je i nelikvidna aktiva najsigurnije plasirana: zajmovi na vlastite polise su u pogledu sigurnosti van svake sumnje, a tako isto i hipotekarni kredit.

Čista imovina preduzeća (glavnica, rezervni fond, pensioni fond i prenos dobiti) je poslednjih godina u stalnom porastu, ali je porast tuđih sredstava, kao što smo to već napomenuli, u još većem.

Zbir aktive-pasive je prema 1928. godini smanjen za 10 miliona i iznosi 34.49 miliona dinara. Stvarno bi morao biti veći za najmanje 5 miliona dinara, koliko iznosi porast prema 1928. godini; ova promena potiče otuda, što su tranzitorne pozicije,

prenosna aktiva i pasiva u 1927. godini smanjene za preko 15 miliona dinara.

U pasivi se primećuje, pod „premijska rezerva” takođe jak porast; još interesantnija je pozicija „dugovanja reosigurateljima”, koja je od 13.6 miliona dinara u 1928. godini smanjena na 835 hiljada u 1929. godini. U bilansu za 1929. godinu pak se pojavljuje nova pozicija, „premijske rezerve reosiguratelja”, u iznosu od 15.4 miliona dinara; ove su pozicije analogne i ne predstavljaju stvaran dug „Herceg-Bosne” već je to deo premija, koje pripadaju reosiguraču i koje se moraju smatrati kao i premijske rezerve preduzeća, jer da nije reosigurana, „Herceg-Bosna” bi ove premijske rezerve iskazala zajedno sa sopstvenim. I one su u lepom porastu.*)

Čista dobit „Herceg-Bosne”, od koje otpada na elementarno odelenje 348 hiljada, a na životno odelenje 31 hiljada, dakle ukupno 379 hiljada dinara, podeljeno je 10% rezervnom fondu, 6% kao tantijema upravi, 3% kao tantijema činovništvu, 2% činovničkom pensionom fondu, 1% za dobrotvorne svrhe, 6% na ime dividende (6 dinara na akciju), činovničkom pensionom fondu kao izvanrednu dotaciju 100 hiljada a ostatak od 62.6 hiljada prenet je na novi račun.

U Upravnom odboru su sledeća gospoda: Dr. Božidar Čerović, predsednik, Teodor Gergelj, potpredsednik. Za centralno knjigovodstvo: Armin Horvat, direktor; članovi: Šerif Arhautović, Emerich Balaban, Mihajlo Đukić, Vilhelm Mandelo; Nadzorni odbor: Manojlo Čelović, Hinko Graf, Geza Stuks-Ribar.

KOMUNALNE ŠTEDIONICE VAN SLOVENIJE

UVOD

Prema statistici koja je ovih dana objavljena u Jugoslovenskom Lloyd, Jugoslavija je imala koncem prošle godine 54 komunalne štedionice sa ulošcima od 1 milijarde 683 milijona. Tačna statistika svih uložaka nije poznata. Mi možemo uzeti da oko jedne osmine svih uložaka otpada na štedionice javno-pravnog karaktera. U drugim državama može ova razmera biti skroz druga. U Nemačkoj, Čehoslovačkoj a i u još mnogim drugim državama, ulošci komunalnih štedionica najmanje su toliko jaki kao i ulošci akcionarskih banaka.

Teritorijalno su komunalne i opštinske štedionice ovako podeljene:

Banovina	Broj štedionica	Ulošci u mil.
Dravska	29	1.012
Savska	7	506
Vrbaska	—	—
Primorska	8	41
Zetska	1	4
Drinska	1	18
Dunavska	7	109
Vardarska	—	—
Moravska	—	—
Grad Beograd	1	17

Kako vidimo kontrasti su ogromni. Na jednoj strani Dravska banovina sa 29 štedionica i ulošcima od preko milijarde a na drugoj strani Vrbaska, Vardarska i Moravska banovina koje institucije komunalne štedionice uopšte i ne poznaju. A ni u drugim banovinama, osim nešto u savskoj i to u prvom redu s obzirom na razvitak zagrebačke Gradske štedionice, nije bog zna kako.

Analizirajući pojedine gradske štedionice mi smo naišli na dosta velike razlike u njihovoj strukturi i poslovanju. U

*) U pogledu premija reosigurača vidi objašnjenje u Analizi bilansa „Jugoslavije” u br. 23.

prvom redu već i u pogledu osnivanja. Komunalne štedionice Slovenije i Dalmacije osnivaju se na bazi starog austrijskog regulativa dok u drugim krajevima na temelju naročitih zaključaka i odobrenja nadzornih vlasti. A kako ovde nema jednoličnog gledanja, nije čudo što nastaju sve veće i veće razlike između poslovanja pojedinih štedionica. Već radi toga je preka potreba da se donese jedinstven zakon o komunalnim štedionicama.

Veća ili manja pažnja nekih poslovnih grana ima se pripisati novčanoj organizaciji i običajima pojedinog kraja. Menica je mnogo popularnija u Vojvodini nego u Sloveniji i tu zakonodavac ne može mnogo menjati. Ali mora da reši goruće pitanje: u kojim meri te štedionice mogu da kreditiraju vlastite opštine. Isto tako ukoliko je uprava tih štedionica neodvisna da se može odupreti finansijskim prohtevima gradske opštine.

Isto tako mora se urediti pitanje da li i u koliko komunalne štedionice imaju da u vlastitoj režiji vode razna opštinska poduzeća. Mi smo protiv te prakse. U koliko opštine neće da same vode takova poduzeća neka se osnuju posebna mešovita poduzeća između opštine i privatne inicijative. Tu bi već mogla sudelovati komunalna štedionica bilo kao ortak bilo kao financijer. Ali naravno samo u jednom maksimalnom omeru prema poverenim sredstvima, da sa te strane ne bi nastala neka opasnost.

Isto tako trebalo bi rešiti pitanje aktivnih poslova. Da li i koliko se ima plasirati u hipoteke i općinske zajmove. Isto tako treba rešiti pitanje plasiranja u efekte. Tu ne dolaze u obzir samo državni papiri nego svi pupilarni papiri, dakle i obligacije hipotekarnih banaka dotično banaka koje izdaju takove obligacije. Kad bi bilo rešeno pitanje neograničenog lombarda pupilarnih papira kod novčanične banke, komunalne štedionice mogle bi znatne iznose likvidnih sredstava plasirati u pupilarne papire. Time bi se stvorilo mnogo jače tržište takovih papira nego što je to danas.

Na kraju trebalo bi studirati i pitanje krovne organizacije komunalnih štedionica, bilo njihovim oslonom na Banovinske štedionice, bilo osnivanjem komunalnih banaka.

GRADSKA ŠTEDIONICA — SARAJEVO

Gradska štedionica osnovana je 1922. godine. Posle rata Sarajevo je bilo prvi naš veći grad koji je pristupio osnivanju komunalne štedionice, osim naravno onih gradova, koji su te institucije imali još od ranije. Do danas Sarajevo je jedino mesto u Herceg-Bosni i Drinskoj banovini, koje ima komunalnu štedionicu. U najnovije vreme gradska štedionica opštine Sarajevo uzela je na sebe dužnost da potakne osnivanje Gradskih štedionica i u drugim gradovima Herceg-Bosne, dotično Drinske banovine. Mostar je već zaključio da osnuje komunalnu štedionicu a stvar proučava i Banjaluka. Naravno institucija komunalne štedionice ne može u Bosni uzeti one dimenzije koje one imaju u Sloveniji. Prvo što je u Bosni narod mnogo siromašniji a drugo što ni u jednom kraju naše države štednja nije tako razvijena kao u Sloveniji.

Gradska štedionica opštine Sarajevo bitno se razlikuje od komunalnih štedionica u drugim krajevima države. Naše komunalne štedionice, osim beogradske, nemaju nikakav vlastiti kapital koji bi bar donekle odgovarao dioničkoj glavnicu privatnih banaka. Kod privatnih novčanih zavoda glavica nema toliku zadaću, da zavodu namakne potrebna sredstva, koliko da uliva poverenje ulagačima i poslovnim prijateljima. Dionička glavica ima donekle zadaću garancija da će potraživanja prema zavodu biti honorirana. Budući da kod komunalnih štedionica za sve njihove obaveze odgovaraju dotične opštine, to vlastiti kapital nije potreban. Bar ne u koliko se tiče garancije prema ulagačima. A sa druge strane opštine su upućene da im gradske štedionice daju kredita a ne da one komunalnim štedionicama stavljaju na raspoloženje obrtni kapital.

Međutim opština Sarajevo nije svojoj Gradskoj štedionici dala nikakvog obrtnog kapitala. Ona je njoj predala u vlasnost i eksploataciju razna svoja privredna poduzeća. Vrednost tih poduzeća unesena je u pasivu kao „Temeljna glavica“. Taj je fond dotiran sa nešto preko 40 miliona dinara, za koliko su naime bila procenjena pojedina gradska privredna poduzeća, koje je preuzela Gradska štedionica.

Gradska štedionica Sarajevo razlikuje se od ostalih komunalnih štedionica naše države i po tome što ona ima u vlastitoj režiji razna gradska privredna poduzeća. Ona vodi u vlastitoj režiji električnu centralu (kaloričnu i hidro) električni tramvaj, plinaru i vodovod. I Gradska štedionica grada Zagreba ima u upravi električni tramvaj. Gradska štedionica finansira pojedina gradska poduzeća ali ih ne vodi u vlastitoj režiji a niži za svoj račun. I to jedno pitanje koje će trebati pročitati prigodom donošenja zakona o komunalnim štedionicama, naime dali iste mogu biti vlasnice pojedinih gradskih privrednih poduzeća i da li ih mogu voditi u vlastitoj režiji.

Bilanca Gradske štedionice u Sarajevu za ove 4 poslednje godine ovako je izgledala:

Aktiva	1929.	1928.	1927.	1926.
Blagajna	4.920	2.235	5.073	2.155
Menice	2.963	3.148	2.793	2.930
Dužnici	17.553	12.624	7.752	8.014
Efekti	566	432	3.526	3.504
Imobilije	6.900	6.900	5.534	5.698
Inventar	46.574	43.421	37.832	41.089
Materijal	6.352	5.173	5.768	5.377
Investicije	2.203	1.154	6.078	—
Lombard	1.811	2.131	1.784	732
Pasiva				
Temeljna glavica	40.073	40.073	40.073	40.073
Rezerva	1.923	1.757	4.602	3.220
Fond amortizacije	4.968	—	—	—
Ulošci	18.877	11.782		
Poverioci	23.287	20.869	27.555	24.987
Reeskont	—	2.446	2.406	—
Dobitak	630	221	1.030	1.842
Ukupna bilanca	106.426	89.491	86.054	79.717

Pada u oči znatan porast tuđih sredstava, naročito uložaka. Krajem 1927. godine povereni iznosi bili su 27.5 miliona. Krajem 1928. godine oni iznose 32.6 miliona. A krajem prošle godine već prelaze 42 miliona dinara. Prošle godine, ulošci novčanih zavoda Bosne ne pokazuju jači napredak. Radi toga, tako znatan porast uložaka kod sarajevske Gradske štedionice i zaslužuje naročitu pažnju.

Inventar, materijal i investicije predstavljaju vrednost poduzeća preuzetih od grada. Oni predstavljaju vrednost od 55 miliona dinara ili kad se odbije fond amortizacije, ravno 50 miliona dinara.

Menice u poslovanju Gradske štedionice u Sarajevu ne igraju naročitu ulogu i na taj način plasiran je samo dio sredstava. Dužnici sa 17.5 miliona dinara znače, da preovlađuju konto-korentni odnošaji. Nije poznato dali ti dužnici dolaze od privrednika ili u prvom redu od Gradske opštine.

Poverenih sredstava imala je Gradska štedionica oko 42 miliona. U dužnike i menice bilo je plasirano nešto preko 20 miliona. Ako uzmemo i iznos koji je bio u blagajni, imamo 25 miliona. Znači da je preostalih 17 miliona od poverenih iznosa bilo plasirano u pojedina poduzeća dotično u nekretnine. Naravno ukoliko jedan deo dužnika nije bio knjižen na ta poduzeća.

I sarajevska Gradska štedionica ima svoju zalagaonicu, preko koje može delovati da se ovakova vrsta poslova ne izrodi

u veliko iskorišćavanje stranaka kako je to slučaj tamo gde takvih institucija nema ili se nalaze samo u privatnim rukama.

Industrijska delatnost sarajevske Gradske štedionice se proširuje. U vezi sa Gradskom plinarom podiže se u vlastitoj režiji i industrija asfalta, koja će davati materijal za asfaltiranje ulica.

U svom izveštaju za prošlu godinu, Gradska štedionica sa ponosom ističe da je ona bila najjeftiniji novčani zavod Sarajeva.

U Upravnom odboru su sledeća gospoda: Asimbeg Muvelević, Muhamed ef. Semiz, Hilmibeg Kapetanović, Pavao Kubović, mag. pharm., Ivo Vranić, Neziraga Ahmetašević, Silvio Alkalaj, Vlado Đurić, Radoslav Čorović, Dr. Asim Musakadić, Ahmetaga Kumašin, Niko Stojković, Ješua M. Izrael, Barzol Franičević, Svetozar Cvijetić.

U Nadzornom odboru: Dr. Dušan Jeftanović, Mustajbeg Halilbašić, Ibrahimaga Demirdić, Dr. Safet Zečević.

GRADSKA ŠTEDIONICA U NOVOM SADU

Gradska štedionica u Novom Sadu osnovana je krajem 1928. godine. Ona posluje po tome tek dve godine. Pa ipak su rezultati vanredno povoljni. Gradovi koji se ustežu da osnuju gradsku štedionicu mogli bi od razvitka te ustanove u Novom Sadu mnogo toga da nauče. Gradska štedionica u Novom Sadu rapidno se razvija, ma da Vojvodina još ne poznaje takove institucije. Vojvodina za vreme mađarske ere uopšte nije poznavala novčane institucije javno-pravnog karaktera. Akcionarski novčani zavodi imali su u svojim rukama čitavu kreditnu organizaciju. Čak i dugoročne kredite davali su samo akcionarski novčani zavodi.

Na koncu prve poslovne godine uloži kod novosadske Gradske štedionice iznosili su 13.6 miliona danara. Prošle godine nakon poslovanja od samo jedne godine, uloži na knjižice iznose 22.5 miliona. Treba imati u vidu, da je građanstvu, naročito onome okoline, važnost institucija gradske štedionice još nedovoljno poznata. Nu kad je led tako sretno probijen, razvitak će ići sam od sebe. Tek kad Gradska štedionica dođe do 100 miliona dinara uložaka i kad po tome bude u stanju da razvije veliku kreditnu akciju, u prvom redu na polju hipotekarnog kredita, njena važnost po razvitak grada doći će do pravog značaja. A onda će i drugi gradovi Vojvodine slediti primer Novog Sada i Subotice. Vojvodina, upravo s obzirom na jaču aglomeraciju stanovništva u većim i jačim centrima mogla bi imati bar toliko komunalnih novčanih institucija koliko i Slovenija. Naravno da bi za prvo vreme te štedionice oduzele jedan dio uložaka postojećim novčanim zavodima, u prvom redu slabijim. Koncentracija novčarstva, a ta implicira eliminiranje pretežnog broja malih novčanih zavoda akcionarskog tipa, mora se provesti i kod nas i radi toga sudbina pretežnog broja tih malih zavoda već je zapečaćena. Pojava komunalnih štedionica u Vojvodini taj bi proces još i ubrzala. Za nekoliko decenija upogled novčane organizacije prevladavale bi filijale velikih zavoda i novčane ustanove javno-pravnog karaktera dok bi broj samostalnih malih zavoda bio reduciran na minimum.

Bilanca Gradske štedionice u Novom Sadu za ove dve godine ovako izgleda:

Aktiva	1929	1928
	u hiljadama dinara	
Blagajna	1.051	572
Banke	6.758	8.721
Menice	15.423	6.375
Dužnici	3.908	1.026

Pasiva

Ulošci	22.541	13.616
Konto-korenti	4.274	3.074
Dobitak	252	43
Ukupna bilanca	27.301	16.821

Pored uložaka bilo je i potraživanja na tekućim računima za preko 4 miliona dinara. Po tome je Gradska štedionica koncem prošle godine imala na raspoloženju 27 miliona dinara.

Od tih 27 miliona dinara, 6.7 miliona dinara bilo je kod raznih novčanih zavoda i Narodne banke. To, i blagajnička zaliha od 1 miliona dinara su sredstva koja štedionici omogućuju održavanje likviditeta. Godine 1928. ma da uloži nisu iznosili više no 13.6 miliona u novčane zavode bilo je plasirano 8. 7 miliona. Verovatno pošto Gradska štedionica nije u prvoj godini bila dovoljno izgradila svoj aktivni posao pak je pretežni dio uložaka ležao kod banaka.

Interesantno je, da je 15.4 miliona dinara, dakle preko polovine svih sredstava, plasirano u menice. U Vojvodini se ni komunalne štedionice ne mogu odupreti običajima svoje sredine pak i oni moraju težište poslova preneti na eskont menica. U Sloveniji ne samo komunalne štedionice nego i drugi akcionarski zavodi poklanjaju eskontu menica relativno slabu pažnju. Kod komunalnih štedionica Slovenije preovlađuje hipotekarni i komunalni kredit, a kod akcionarskih banaka kontokorentni posao.

Međutim od tih 15.4 miliona eskontiranih menica dobar deo otpada na dugoročne kredite. Menica je samo forma dok je u suštini jedno dugoročno zaduženje. Tako se iz izveštaja vidi, da se Gradska štedionica radi podeljenih kredita hipotekarno obezbedila na iznos od Din 10.022.343 za otkup zemljišta kod grada. Po tome i novosadska Gradska štedionica igra izvesnu ulogu kod podizanja novih zgrada. A vremenom kad uloži budu veći, njena uloga biće dominantna.

Novosadska Gradska štedionica osnovala je u svom krilu i zalagaonicu koja je već počela da radi. Ovakove institucije ako su dobro vođene, mogu mnogo značiti za siromašne slojeve. Jer oni su mnogo puta prisiljeni da zalažu pokretnine. Mnogo puta oni su izloženi najgorem izrabljivanju ukoliko kod općeg pomanjkanja takovih institucija nisu prisiljeni da takove stvari prodavaju u bescenje. Neke privatne zalagaone zaračunavaju kamate koje idu i do 50%. Komunalne institucije naslonjene na gradske štedionice koje ih finansiraju, mogu u tom pogledu da doprinesu ozdravljenju prilika. Ako je netko prisiljen da na taj način traži kredita, neka mu takav kredit ne bude previše skup.

Interesantno je da se u izveštaju za godinu 1929. nalazi apel uprave Gradske štedionice da s obzirom što je Novi Sad postao vodećim gradom dunavske banovine da „bi bilo po grad, građanstvo, i čitavu banovinu od eminentne koristi da se u što većoj meri povere raspoloživi kapitali Gradskoj štedionici na priplod, da bi ova uzmogla doskora gradu staviti na raspoloženje veće sume u investicione svrhe i time udovoljiti gradskoj finansijskoj politici”.

U Upravnom odboru su sledeća gospoda: Dr. Branislav Borota, pretsednik, Alimpije Popović, potpretsednik, Stevan Vidak, Dimitrije Konjović, Dr. Vasa Mogin, Mita Munčan, Petar Savić, Arnold Sekely.

U Nadzornom odboru: Dr. Mita Aradski, pretsednik, Bela Profuma, Pera Slankamenac.

Читајте наше

анализе биланса